

JAKUB OLESZCZAK

<https://doi.org/10.33995/wu2020.4.4>

Zbieg odpowiedzialności ubezpieczycieli z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów oraz obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników

W artykule rozważana jest kwestia możliwości zaistnienia zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli w ramach dwóch obowiązkowych ubezpieczeń: OC posiadaczy pojazdów i OC rolników. Przeprowadzona analiza prowadzi do wniosku, że do przedmiotowego zbiegu może dojść w przypadku szkody wyrządzonej ruchem ciągnika w związku z prowadzeniem gospodarstwa rolnego. Taki stan prawny jest niekorzystny dla ubezpieczających, którzy muszą płacić podwójną składkę ubezpieczeniową za objęcie ochroną tego samego ryzyka. W związku z tym w artykule zaproponowano zmiany w prawie, które mają na celu precyzyjne rozgraniczenie odpowiedzialności ubezpieczycieli z tytułu omawianych ubezpieczeń.

Słowa kluczowe: ruch pojazdu mechanicznego, gospodarstwo rolne, odszkodowanie, odpowiedzialność cywilnoprawna, obowiązkowe ubezpieczenie OC posiadaczy pojazdów.

Wprowadzenie

Zbieg odpowiedzialności ubezpieczycieli z tytułu umów ubezpieczenia OC ma miejsce wówczas, gdy ten sam wypadek ubezpieczeniowy prowadzi do powstania odpowiedzialności dwóch lub więcej ubezpieczycieli. W przypadku obowiązkowych ubezpieczeń OC taka sytuacja jest niekorzystna dla ubezpieczających. Muszą oni bowiem objąć podwójną ochroną ubezpieczeniową tę samą odpowiedzialność, co wiąże się z podwójną zapłatą składki ubezpieczeniowej. Należy zatem dążyć do tego, by zakresy obowiązkowych ubezpieczeń OC się nie krzyżowały.

Jednocześnie trzeba stwierdzić, że różnorodność zdarzeń wywołujących odpowiedzialność cywilną wymagającą ubezpieczenia sprawia, że w praktyce mogą pojawić się sytuacje, w których dojdzie do zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli w ramach obowiązkowych ubezpieczeń OC.

W niniejszej pracy ten problem zostanie przedstawiony w odniesieniu do dwóch, bardzo popularnych ubezpieczeń obowiązkowych OC: posiadaczy pojazdów mechanicznych oraz rolników. Nie ulega bowiem wątpliwości, że rolnicy korzystają z pojazdów w czasie prac gospodarskich. Celem tego artykułu jest więc określenie, czy może dojść do zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli z tytułu wymienionych obowiązkowych ubezpieczeń, a także wskazanie konsekwencji, jakie taka sytuacja wywołuje dla ubezpieczających, poszkodowanych oraz ubezpieczycieli.

1. Podstawy odpowiedzialności ubezpieczycieli w ramach ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów i OC rolników

W celu zbadania, czy może dojść do zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli z tytułu omawianych ubezpieczeń, należy w pierwszej kolejności ustalić, jaki jest zakres odpowiedzialności ubezpieczycieli w ramach wskazanych ubezpieczeń.

Źródłem odpowiedzialności ubezpieczyciela jest zawarta umowa ubezpieczenia. Jednak w przypadku ubezpieczeń obowiązkowych znaczna część postanowień umowy ubezpieczenia wynika z treści aktów prawnych, które najczęściej nie pozwalają na swobodne kształtowanie stosunku umownego¹. Stąd, zastanawiając się nad zakresem odpowiedzialności ubezpieczyciela w ramach obowiązkowych ubezpieczeń OC: posiadaczy pojazdów i rolników, należy przeanalizować te przepisy ustawy z dnia 22 maja 2013 roku o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych², które dotyczą omawianych ubezpieczeń.

W przypadku ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, kluczowe znaczenie dla określenia zakresu odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń ma art. 34 ust. 1 u.u.o., zgodnie z którym z ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych przysługuje odszkodowanie, jeżeli posiadacz lub kierujący pojazdem mechanicznym są obowiązani do odszkodowania za wyrządzoną w związku z ruchem tego pojazdu szkodę, będącą następstwem śmierci, uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia bądź też utraty, zniszczenia lub uszkodzenia mienia. Natomiast według ust. 2 przywołanego przepisu za szkodę powstałą w związku z ruchem pojazdu mechanicznego uważa się również szkodę powstałą podczas i w związku z: wsiadaniem do pojazdu mechanicznego lub wysiadaniem z niego, bezpośrednim załadowywaniem lub rozładowywaniem pojazdu mechanicznego oraz zatrzymaniem lub postojem pojazdu mechanicznego.

Zakres przedmiotowy ochrony ubezpieczeniowej w przypadku ubezpieczenia OC rolników określa art. 50 u.u.o. Zgodnie z ust. 1 przywołanego przepisu z ubezpieczenia OC rolników przysługuje odszkodowanie, jeżeli rolnik, osoba pozostająca z nim we wspólnym gospodarstwie domowym lub osoba pracująca w jego gospodarstwie rolnym są obowiązani do odszkodowania za wyrządzoną w związku z posiadaniem przez rolnika tego gospodarstwa rolnego szkodę, będącą następstwem śmierci, uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia bądź też utraty, zniszczenia lub uszkodzenia mienia. Z kolei ust. 2 stanowi, że przepis ust. 1 stosuje się również, jeżeli szkoda powstała w związku z ruchem pojazdów wolnobieżnych w rozumieniu przepisów prawa o ruchu drogowym, będących

---

1. Sz. Byczko, *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Zarys wykładu*, Difin, Warszawa 2013, s. 196.

2. Tekst jedn. Dz. U. 2018, poz. 473; dalej: u.u.o. lub ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych.

w posiadaniu rolników posiadających gospodarstwo rolne i użytkowanych w związku z posiadaniem tego gospodarstwa rolnego.

Nawet pobieżna lektura tych przepisów wskazuje, że zakresy omawianych ubezpieczeń mogą się krzyżować. Wynika to z faktu, że szkoda niekiedy zostaje wyrządzona przez ruch pojazdu mechanicznego³, który będzie wchodził w skład gospodarstwa rolnego. Taki stan rzeczy może wywoływać wątpliwości co do konieczności zawierania obu umów ubezpieczenia OC, czego dowodem są zapytania rolników kierowane do Rzecznika Finansowego, dotyczące obowiązku ubezpieczenia pojazdów rolniczych⁴.

Dla wyjaśnienia zarysowanego problemu w niniejszej pracy zostanie dokonana analiza odpowiedzialności ubezpieczycieli za szkody wyrządzone przez dwa wybrane rodzaje pojazdów: – rolnicze pojazdy wolnobieżne, takie jak kombajny, oraz ciągniki rolnicze. To właśnie te dwie kategorie pojazdów najczęściej wywołują szkody swoim ruchem, pozostając jednocześnie składnikami gospodarstw rolnych⁵.

2. Status pojazdu wolnobieżnego w świetle ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych

Pojazd wolnobieżny, zgodnie z definicją określoną w art. 2 pkt 34 ustawy – Prawo o ruchu drogowym, to pojazd silnikowy, którego konstrukcja ogranicza prędkość jazdy do 25 km/h, z wyłączeniem ciągnika rolniczego. Przykładem pojazdu wolnobieżnego wykorzystywanego w rolnictwie jest kombajn⁶. Przedmiotowe urządzenia są wykorzystywane do prac rolnych, ale także niewątpliwie są pojazdami. Należy zatem zadać pytanie, z jakiego ubezpieczenia mogą być kompensowane szkody wyrządzone przez te pojazdy. Jak wskazano powyżej, ubezpieczenie OC posiadaczy pojazdów obejmuje szkody wyrządzone przez ruch określonej kategorii pojazdów, jaką są pojazdy mechaniczne. Zgodnie zaś z art. 10 u.u.o., pojazdem mechanicznym jest pojazd samochodowy, ciągnik rolniczy, motorower i przyczepa, a także pojazd wolnobieżny, z wyłączeniem pojazdów wolnobieżnych będących w posiadaniu rolników posiadających gospodarstwo rolne i użytkowanych w związku z posiadaniem tego gospodarstwa. Dopełnieniem tego przepisu są regulacje dotyczące

---

3. Należy zwrócić uwagę, że ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych posługuje się pojęciem pojazdu mechanicznego, które ma inny zakres niż pojęcie mechanicznego środka komunikacji poruszającego się za pomocą siły przyrody z art. 436 k.c. Szerzej o wspomnianych różnicach znaczeniowych: J. Pokrzywniak, [w:] M. Orlicki, J. Pokrzywniak, A. Raczyński, *Obowiązkowe ubezpieczenie OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Poznań 2007, s. 74; M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej według kodeksu cywilnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 112–113.

4. E. Kiziewicz, *OC rolnika – zasady i główne problemy*, https://rf.gov.pl/pdf/Analiza_OC_rolnika_pazdziernik2019.pdf [dostęp: 1.10.2020], s. 14.

5. Należy jednak zaznaczyć, że do zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli w ramach omawianych ubezpieczeń OC może dojść także w sytuacji wyrządzenia szkody przez pojazd samochodowy, który jest składnikiem gospodarstwa rolnego. Może to być na przykład pojazd dostawczy, którym zwożone są plody rolne z pola lub którym przewozi się zbiory do skupu. Status prawny pojazdów samochodowych na gruncie ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych jest tożsamy ze statusem ciągników rolniczych, stąd uwagi poświęcone ciągnikom można analogicznie odnosić wobec pojazdów samochodowych.

6. S. Soboń, *Kodeks drogowy. Komentarz z orzecnictwem NSA, SN i TK. Część I. Ustawa – Prawo o ruchu drogowym z komentarzem*, Grupa IMAGE, Warszawa 2016, s. 85.

obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników. Zgodnie bowiem z art. 50 ust. 2 u.u.o. ubezpieczyciel w ramach obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników jest odpowiedzialny także za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów wolnobieżnych będących w posiadaniu rolników posiadających gospodarstwo rolne i użytkowanych w związku z posiadaniem tego gospodarstwa rolnego. Takie ukształtowanie przepisów może prowadzić do wniosku, że rolnik nie musi zawierać umowy ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów w odniesieniu do kombajnu, bowiem szkody przez niego wyrządzone zostaną pokryte z ubezpieczenia OC rolników⁷. Rolnicze pojazdy wolnobieżne zostały bowiem wprost wyłączone z kategorii pojazdów mechanicznych i *explicite* dołączone do zakresu odpowiedzialności ubezpieczyciela w ramach ubezpieczenia OC rolników. Przedstawiona konstatacja stanowi jednak zbyt duże uproszczenie. W rzeczywistości bowiem to od okoliczności, w jakich był użytkowany kombajn, zależy, w ramach jakiego ubezpieczenia powinna być naprawiona wyrządzona szkoda.

Na podstawie wskazanych powyżej przepisów można określić dwie przesłanki, które warunkują wyłączenie rolniczych pojazdów wolnobieżnych z kategorii „pojazdów mechanicznych”, a tym samym wyłączenie odpowiedzialności ubezpieczyciela z tytułu umowy ubezpieczenia komunikacyjnego OC. W pierwszej kolejności, pojazd musi być w posiadaniu rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne. Jeżeli posiadaczem będzie inna osoba, np. spółdzielnie rolnicze bądź spółki prawa handlowego zajmujące się działalnością rolniczą, wówczas takie urządzenie stanowi „pojazd mechaniczny” i jest objęte ubezpieczeniem OC posiadaczy pojazdów mechanicznych⁸. Trudniejszą do zinterpretowania przesłanką jest użytkowanie pojazdu w związku z posiadaniem danego gospodarstwa rolnego. Rolnicy bowiem wykorzystują takie pojazdy, np. kombajny, nie tylko do pracy w swoim gospodarstwie, ale także świadcząc tzw. „pomoc sąsiedzka” czy też wykonując odpłatne usługi w cudzym gospodarstwie. W takich sytuacjach należy uznać, że rolnik nie wykorzystuje kombajnu w związku z posiadaniem swojego gospodarstwa rolnego. Wówczas dany pojazd wolnobieżny będzie musiał być objęty obowiązkowym ubezpieczeniem OC posiadaczy pojazdów mechanicznych⁹.

Powyższe uwagi dowodzą, że sytuacja rolnika posiadającego kombajn lub inny pojazd wolnobieżny jest złożona. Jeśli wykorzystuje go jedynie do pracy we własnym gospodarstwie, to nie musi zawierać umowy ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów, bowiem ewentualne szkody będą kompensowane z ubezpieczenia OC rolników. Jeżeli natomiast rolnik planuje używać go także do celów innych niż praca we własnym gospodarstwie, wówczas powinien zawrzeć dodatkowo umowę ubezpieczenia komunikacyjnego OC.

Te dość skomplikowane zasady mogą sprawiać trudności w procesie stosowania prawa. Dowodzą tego niektóre wyroki sądów powszechnych, jak choćby wyrok Sądu Okręgowego w Opolu z 12 marca 2013 roku¹⁰. Zapadł on na kanwie następującego stanu faktycznego: powód wykonywał prace rolne ze swoim synem, który kierował kombajnem. W trakcie manewru cofania kombajn najechał

---

7. Tak: K. Niezgodą, [w:] J. Miaskowski, K. Niezgodą, P. Skawiński, *Ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych*, CH Beck, Warszawa 2012, s. 189.

8. J. Nawracała, [w:] *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Tom 1*, [red.] Z. Brodecki, M. Serwach, M. Glicz, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 891–892.

9. *Ibidem*.

10. Wyrok SO w Opolu z 12 marca 2013 r., sygn. I C 422/12, LEX nr 1718301.

na powoda. Gospodarstwo, w którym pracowali, należało do syna powoda. Poszkodowany zwrócił się z roszczeniem o zapłatę odszkodowania do ubezpieczyciela, z którym jego syn zawarł umowę ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów. Zakład ubezpieczeń zaproponował świadczenie, które powód uznał za zbyt niskie. Sąd w niniejszej sprawie uznał, że za powstałą szkodę nie jest odpowiedzialny syn poszkodowanego, gdyż powód doznał szkody wyłącznie ze swojej winy. W związku z tym sąd oddalił powództwo przeciwko ubezpieczycielowi, gdyż odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń powstaje wyłącznie w sytuacji, gdy odpowiedzialność cywilna zostanie przypisana ubezpieczonemu. Trzeba jednak podkreślić, że sąd w uzasadnieniu wyroku rozważał odpowiedzialność ubezpieczyciela z tytułu umowy ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych.

Abstrahując od rozstrzygnięcia dotyczącego odpowiedzialności cywilnoprawnej, należy wskazać, że o ile w umowie ubezpieczenia nie rozszerzono odpowiedzialności ubezpieczyciela ponad wymagania ustawowe, o tyle w przytoczonej sprawie ubezpieczyciel nie mógłby ponosić odpowiedzialności z tytułu umowy ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów. W chwili zdarzenia kombajn nie stanowił bowiem pojazdu mechanicznego, ponieważ posiadał go rolnik prowadzący gospodarstwo rolne, a kombajn był używany w związku z prowadzeniem tego gospodarstwa. W takiej sytuacji odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez ruch kombajnu ponosi ubezpieczyciel w ramach ubezpieczenia OC rolników. Powyższego argumentu nie podniósł jednak ani ubezpieczyciel w postępowaniu likwidacyjnym, ani sąd w uzasadnieniu wyroku.

Z drugiej strony można wskazać orzeczenie¹¹, w którym przypisano odpowiedzialność ubezpieczycielowi z tytułu ubezpieczenia OC rolników, podczas gdy odszkodowanie powinno być zapłacone w ramach ubezpieczenia komunikacyjnego OC. Sprawa dotyczyła wypadku, do jakiego doszło w związku z użyciem kombajnu. Powód zarządzał gospodarstwem rolnym swojego syna, który był za granicą. Postanowił rozpocząć żniwa i w tym celu zamówił kombajn. W trakcie prac doszło do awarii urządzenia. Kombajnista polecił powodowi, by popychał pas transmisyjny będący wewnętrznym mechanizmem kombajnu. W pewnym momencie kombajnista włączył silnik pojazdu, co spowodowało wciągnięcie ręki powoda do wnętrza maszyny. Poszkodowany w wyniku wypadku doznał poważnego urazu dłoni.

Sąd przyjął w przytoczonej sprawie, że syn powoda odpowiada za wyrządzoną szkodę w oparciu o art. 435 k.c., gdyż przedmiotowe gospodarstwo rolne stanowi przedsiębiorstwo poruszane za pomocą sił przyrody. Ponadto sąd uznał, że odpowiedzialność ponosi także zakład ubezpieczeń z tytułu umowy ubezpieczenia OC rolników, jaka została zawarta z synem powoda. Należy jednak wskazać, że kombajn w przywołanym stanie faktycznym nie był w posiadaniu rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne, któremu przypisano odpowiedzialność za szkodę. Powód bowiem zawarł z podmiotem zewnętrznym – kombajnistą – umowę, w ramach której kombajnista zobowiązał się wykonać prace przy użyciu swojego kombajnu. W takiej sytuacji, w myśl przywołanych wyżej zasad, kombajn stanowi pojazd mechaniczny, a szkody wyrządzone przez takie urządzenie mogą być pokrywane w ramach obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych.

Podsumowując powyższe uwagi, należy stwierdzić, że w przypadku szkód wyrządzonych przez ruch rolniczego pojazdu wolnobieżnego, takiego jak kombajn, nie dochodzi do zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów i obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników. W ustawie o ubezpieczeniach obowiązkowych wprowadzono regułę, zgodnie z którą szkody wyrządzone przez pojazd wolnobieżny, który jest

---

11. Wyrok SR w Bytowie z 24 lutego 2017 r., sygn. I C 81/15, LEX nr 2341765.

w posiadaniu rolników posiadających gospodarstwo rolne i użytkowany w związku z posiadaniem tego gospodarstwa rolnego, mogą być kompensowane w ramach ubezpieczenia OC rolników. W innych wypadkach pojazd wolnobieżny stanowi pojazd mechaniczny, co uzasadnia odpowiedzialność ubezpieczyciela z tytułu umowy ubezpieczenia komunikacyjnego OC. Jednak przywołane orzeczenia wskazują, że reguły dotyczące rozdzielenia odpowiedzialności ubezpieczycieli w przypadku szkód wyrządzonych przez rolnicze pojazdy wolnobieżne nie zawsze są konsekwentnie stosowane przez zakłady ubezpieczeń i sądy.

3. Status ciągnika rolniczego w świetle ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych

Po omówieniu zagadnienia odpowiedzialności ubezpieczycieli w razie szkody wyrządzonej przez rolniczy pojazd wolnobieżny, trzeba zastanowić się nad statusem drugiego pojazdu wykorzystywanego w rolnictwie, tj. ciągnika rolniczego. Zgodnie z art. 2 pkt 44 ustawy – Prawo o ruchu drogowym ciągnik rolniczy to pojazd silnikowy, którego konstrukcja umożliwia rozwijanie prędkości nie mniejszej niż 6 km/h, skonstruowany do używania łącznie ze sprzętem do prac rolnych, leśnych lub ogrodniczych; ciągnik taki może być również przystosowany do ciągnięcia przyczep oraz do prac ziemnych. Z kolei z treści art. 2 pkt 10 u.u.o. wynika, że ciągnik rolniczy jest pojazdem mechanicznym, niezależnie od funkcji, jaką pełni. Prowadzi to do wniosku, że szkody związane z ruchem ciągnika powinny być kompensowane w ramach ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych. Takie stanowisko przyjmuje też orzecznictwo¹².

Należy jednak postawić pytanie, czy szkody wyrządzone przez ruch ciągnika podczas użytkowania go w związku z posiadaniem gospodarstwa rolnego mogą być pokrywane także w ramach obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników. W świetle art. 50 ust. 1 u.u.o. nie wydaje się to kontrowersyjne. Wszak ciągnik rolniczy z pewnością stanowi składnik gospodarstwa rolnego. Problem sprawia jednak interpretacja ust. 2 omawianego przepisu. Można bowiem twierdzić, że skoro w art. 50 ust. 2 u.u.o. *expressis verbis* wskazano, że ust. 1 tego artykułu stosuje się także w przypadku wyrządzenia szkody przez ruch pojazdów wolnobieżnych użytkowanych w związku z prowadzeniem gospodarstwa rolnego, to tym samym wyłącza się możliwość objęcia ubezpieczeniem OC rolników szkód wyrządzonych przez inne kategorie pojazdów – przede wszystkim ciągniki rolnicze. Gdyby zaś można było szkody wyrządzone przez ruch pojazdów zaliczyć do szkód wymienionych w ust. 1 omawianego artykułu, wówczas cały ust. 2 byłby zupełnie niepotrzebny.

Taką wykładnię tych przepisów przyjął Sąd Okręgowy w Elblągu z 12 czerwca 2016 roku¹³. Stan faktyczny, na kanwie którego zapadło wymienione wyżej orzeczenie, był dramatyczny. Właściciel gospodarstwa rolnego wraz ze swoim synem wykonywał prace polegające na prasowaniu siana przy pomocy ciągnika sprzężonego z prasą. W czasie nieobecności ojca małoletni syn został wciągnięty przez mechanizm prasy, w wyniku czego poniósł śmierć. Matka zmarłego domagała się zasądzenia zadośćuczynienia od zakładu ubezpieczeń z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników. Sąd oddalił powództwo, uzasadniając, że szkoda powstała wskutek ruchu ciągnika

---

12. Wyrok SA we Wrocławiu z 7 lutego 2012 r., sygn. I ACa 1382/11, LEX nr 1124397; wyrok SA w Katowicach z 25 czerwca 2013 r., sygn. I ACa 247/13, LEX nr 1339337.

13. Wyrok SO w Elblągu z 2 czerwca 2016 r., sygn. I C 78/15, LEX nr 2125738.

rolniczego, a takie zdarzenie nie jest objęte zakresem obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników, tylko ubezpieczeniem OC posiadaczy pojazdów mechanicznych.

Inne orzeczenia jednak wyraźnie wskazują, że przedmiotowe szkody mogą być pokryte z obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników. Przykładem tego jest wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 4 września 2013 roku¹⁴. Zapadł on na tle następującego stanu faktycznego: w czasie zbiórki ziemniaków rolniczka postanowiła przemieścić ciągnik w inne miejsce. W czasie wykonywania tego manewru, przejechała jedno ze znajdujących się na polu dzieci. W wyniku poniesionych obrażeń dziecko zmarło. Warto dodać, że kierująca nie posiadała prawa jazdy kategorii T, uprawniającego do kierowania ciągnikiem. Ubezpieczyciel wypłacił rodzicom zmarłego zadośćuczynienie i odszkodowanie z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów. Następnie wspomniany zakład ubezpieczeń wystąpił z roszczeniem przeciwko kierującej ciągnik o zwrot wypłaconej kwoty. Podstawą żądania był art. 43 pkt 3 u.u.o., zgodnie z którym zakładowi ubezpieczeń przysługuje zwrot wypłaconego odszkodowania z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów, jeśli kierujący nie posiadał wymaganych uprawnień do kierowania pojazdem mechanicznym. Spór w tej sprawie koncentrował się na problemie, w oparciu o które z obowiązkowych ubezpieczeń zlikwidować powstałą szkodę. Przepisy dotyczące obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników nie przewidują bowiem możliwości żądania zwrotu wypłaconej przez ubezpieczyciela sumy w sytuacji, gdy kierujący nie miał uprawnień do kierowania pojazdem. Były więc korzystniejsze dla sprawcy szkody. Sąd pierwszej instancji uznał, że szkoda powinna zostać zlikwidowana z ubezpieczenia OC rolników, stwierdzając, że przepisy dotyczące obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów nie mogą stanowić *lex specialis* wobec ubezpieczenia OC rolników. To stanowisko podtrzymał także sąd drugiej instancji. Sąd zwrócił uwagę, że treść art. 50 ust. 2 u.u.o. może nasuwać pewne wątpliwości interpretacyjne, jednak nie mogą one prowadzić do uznania, że szkody wyrządzone przez ruch ciągnika nie będą pokrywane z obowiązkowego ubezpieczenia OC rolnika. W wyroku wyrażono pogląd, że art. 50 ust. 2 u.u.o. jest wadliwie skonstruowany i niepotrzebny, gdyż zarówno pojazd wolnobieżny, jak i ciągnik będący w posiadaniu rolnika stanowią składniki gospodarstwa rolnego i w związku z tym są objęte treścią art. 50 ust. 1 u.u.o.

Należy zgodzić się z tym stanowiskiem. Szkody wyrządzone przez ruch ciągników rolniczych i sprzężonych z nimi maszyn stanowią jedne z najczęstszych, do jakich dochodzi w związku z posiadaniem gospodarstwa rolnego. Trudno zatem wyłączyć je z zakresu obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników. Zaprezentowaną interpretację wspierają też pośrednio orzeczenia Sądu Najwyższego, które zapadły w poprzednim stanie prawnym. W wyroku z 12 lutego 2002 roku Sąd Najwyższy przyjął, że ubezpieczyciel w ramach obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników jest odpowiedzialny także za szkodę wyrządzoną przez ruch ciągnika rolniczego. Dopuszczył tym samym możliwość zbiegu obowiązkowych ubezpieczeń OC – rolników i posiadaczy pojazdów. Zakres odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń w ramach ubezpieczenia OC rolników regulował wtedy par. 9 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 30 grudnia 1993 roku w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego. Stanowił on, że z ubezpieczenia przysługuje odszkodowanie, jeżeli rolnik lub osoba pracująca w jego gospodarstwie rolnym są zobowiązani do odszkodowania za wyrządzoną w związku z prowadzeniem gospodarstwa rolnego czynem niedozwolonym szkodę, będącą następstwem śmierci, uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia bądź też polegającą na utracie,

14. Wyrok SA w Lublinie z 4 września 2013 r., sygn. I Aca 284/13, LEX nr 1422376.

zniszczeniu lub uszkodzeniu mienia. Nie obowiązywał jednak przepis, który wskazywałby, że ta odpowiedzialność dotyczy także szkód związanych z ruchem pojazdów wolnobieżnych, na wzór dzisiejszego art. 50 ust. 2 u.u.o., stąd przywołana interpretacja nie może być aplikowana wprost w obecnym stanie prawnym.

Biorąc pod uwagę powyższe stwierdzenia, należy uznać, że za szkody wyrządzone przez ruch ciągnika rolniczego odpowiedzialni są ubezpieczyciele zarówno z tytułu umowy ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów, jak i z tytułu umowy ubezpieczenia OC rolników. Powodem zaś dla wprowadzenia art. 50 ust. 2 u.u.o. był fakt, że zrezygnowano z konieczności zawierania umów ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów w stosunku do pojazdów wolnobieżnych używanych w gospodarstwach rolnych. Ustęp 2 przywołanego przepisu stanowi więc potwierdzenie, że wskutek tego zabiegu nie znika ochrona ubezpieczeniowa posiadaczy tych pojazdów. Nie można przyjąć, że celem art. 50 ust. 2 u.u.o. jest określenie zamkniętego katalogu pojazdów, których ruch może być objęty zakresem ubezpieczenia OC rolników. Taki skutek ustawodawca mógłby osiągnąć innymi, niebudzącymi wątpliwości, zabiegami legislacyjnymi.

Omawiając zagadnienie odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez ciągnik rolniczy, trzeba także wspomnieć o orzecznictwie TSUE, które dotyczy tej kwestii. Szczególne znaczenie przypisywano w doktrynie wyrokowi Trybunału z 28 listopada 2017 roku w sprawie Rodrigues de Andrade¹⁵. W przywołanym orzeczeniu TSUE orzekł, że artykuł 3 ust. 1 dyrektywy Rady 72/166/EWG z dnia 24 kwietnia 1972 roku w sprawie zbliżenia ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z ruchem pojazdów mechanicznych i egzekwowania obowiązku ubezpieczenia od takiej odpowiedzialności należy interpretować w ten sposób, że nie jest objęta zakresem pojęcia „ruchu pojazdów”, o którym mowa w tym artykule, sytuacja, w której ciągnik rolniczy uczestniczył w wypadku, jeżeli w chwili nastąpienia wypadku główna funkcja tego ciągnika nie polegała na wykorzystaniu go w charakterze środka transportu, ale na generowaniu siły napędowej koniecznej do utrzymania w ruchu pompy opryskiwacza herbicydowego (była to zatem funkcja narzędzia pracy). W ocenie części doktryny, przywołany wyrok sprawia, że należy zawęzić pojęcie ruchu pojazdu, wyłącznie do sytuacji, gdy wykonuje on funkcję komunikacyjną¹⁶. W konsekwencji, ubezpieczyciel nie odpowiadałby w ramach obowiązkowego ubezpieczenia komunikacyjnego OC za szkodę wyrządzoną przez ruch ciągnika wykorzystywanego do prac rolnych. W takich sytuacjach odpowiedzialność ubezpieczeniową wynikającą z ubezpieczenia obowiązkowego ponosiłby tylko ubezpieczyciel w ramach ubezpieczenia OC rolników¹⁷. Taka interpretacja powyższego wyroku TSUE nie jest jednak trafna. Trybunał ustanowił bowiem jedynie minimalny standard ochrony ubezpieczeniowej, nie zakazując przy tym szerszej wykładni pojęcia „ruchu pojazdu” dokonywanej w państwach

---

15. Wyrok TSUE z 28 listopada 2017 r., C 514/16, Isabel Maria Pinheiro Vieira Rodrigues de Andrade i Fausto da Silva Rodrigues de Andrade v. José Manuel Proença Salvador i in., LEX nr 2399695.

16. M. Sieradzka, *Szkoda związana z ruchem pojazdu jako przesłanka odpowiedzialności z tytułu ubezpieczenia komunikacyjnego. Glosa do wyroku TS z dnia 28 listopada 2017 r., C-514/16*, LEX; M. Wałachowska, M. Ziemiak, *Zakres odpowiedzialności za szkody związane z ruchem pojazdów – glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 28.11.2017r., C-514/16 Isabel Maria Pinheiro Vieira Rodrigues de Andrade i Fausto da Silva Rodrigues de Andrade v. José Manuel Proença Salvador i In.*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2019, nr 2, s. 42–43.

17. D. Maśniak, *Ruch pojazdu jako przesłanka odpowiedzialności ubezpieczyciela OC posiadacza ciągnika rolniczego lub pojazdu wolnobieżnego – znaczenie orzeczenia TS C 514/16 Rodrigues de Andrade*, „Prawo Asekuracyjne” 2018, nr 3, s. 51.

członkowskich. Polskie prawo ujmuje ruch pojazdu szerzej niż prawo UE, co jest możliwe, gdyż dyrektywa unijna określa jedynie minimalny poziom wymagań, stawiany ustawodawstwom krajowym¹⁸. Orzecznictwo TSUE nie sprawia zatem, że wyłączony jest zbieg odpowiedzialności ubezpieczycieli w ramach ubezpieczeń obowiązkowych: posiadaczy pojazdów i rolników, w przypadku szkód wyrządzonych przez ciągnik podczas prac rolnych.

Z przeprowadzonej analizy należy wyciągnąć następujące wnioski. W przypadku szkód wyrządzonych przez rolnicze pojazdy wolnobieżne (np. kombajny) nie dochodzi do zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli. Przepisy wskazują, w jakich sytuacjach szkody mogą być kompensowane z ubezpieczenia posiadaczy pojazdów, a w jakich – z ubezpieczenia OC rolników. Problematyczne mogą być jednak przesłanki owego rozgraniczenia. Natomiast w przypadku szkód wyrządzonych przez ruch ciągnika rolniczego może dojść do zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli. To stwierdzenie zmusza do zastanowienia się nad konsekwencjami takiego stanu rzeczy, co będzie przedmiotem ostatniego rozdziału niniejszej pracy.

4. Skutki zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli z tytułu obowiązkowych ubezpieczeń OC

Przeprowadzona powyżej analiza dowiodła, że w przypadku niektórych szkód, wyrządzonych przez ciągniki rolnicze, może dojść do zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia OC rolników i OC posiadaczy pojazdów mechanicznych. Jeśli ten sam podmiot zawrze umowy przywołanych ubezpieczeń OC z dwoma różnymi towarzystwami ubezpieczeń, wówczas, z punktu widzenia skutków zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli, mogą wystąpić dwie sytuacje. Pierwsza z nich ma miejsce, gdy wyrządzona szkoda przewyższa sumę sum gwarancyjnych obu ubezpieczeń. Wówczas poszkodowany może domagać się odszkodowania od każdego z ubezpieczycieli w wysokości równej sumie gwarancyjnej. Do takiej sytuacji będzie dochodziło jednak niezwykle rzadko. Minimalne sumy gwarancyjne obu ubezpieczeń są bowiem wysokie¹⁹, stąd wyrządzenie jednym zdarzeniem szkody, która przewyższałaby ich sumę, jest mało prawdopodobne. Znacznie częściej wyrządzona szkoda jest niższa od sumy sum gwarancyjnych omawianych ubezpieczeń. W takiej sytuacji trzeba stwierdzić istnienie podwójnego ubezpieczenia w zakresie szkody wyrządzonej przez ciągnik podczas prac rolnych,.

Skutki ubezpieczenia podwójnego w przypadku ubezpieczeń OC nie są uregulowane wprost w przepisach prawa. Problem ten został podjęty przez Sąd Najwyższy w uchwale z 13 maja 2016 roku²⁰. W przywołanym orzeczeniu SN stwierdził, że w przypadku ubezpieczeń podwójnych OC ubezpieczyciele ponoszą odpowiedzialność *in solidum*, natomiast ubezpieczyciel, który spełni świadczenie na rzecz poszkodowanego, nabywa roszczenie regresowe wobec drugiego

---

18. Szerzej: J. Oleszczak, *Zmiany w rozumieniu pojęcia ruchu pojazdu pod wpływem orzeczenia TSUE w sprawie C-514/16 Rodrigues de Andrade*, „Prawo Asekuracyjne” 2020, nr 2.

19. W przypadku szkód na osobie – 5 210 000 euro, zaś w przypadku szkód w mieniu – 1 050 000 euro, w odniesieniu do jednego zdarzenia, którego skutki są objęte ubezpieczeniem bez względu na liczbę poszkodowanych.

20. Uchwała SN z 13 maja 2016 r., III CZP 16/16, LEX nr 2034244.

ubezpieczyciela. Ta zasadnicza myśl uchwały spotkała się z aprobatą w doktrynie²¹. Sporna w literaturze jest jedynie kwestia sytemu rozliczeń między ubezpieczycielami. Zakłady ubezpieczeń mogą bowiem odpowiadać między sobą proporcjonalnie do przyjętych sum gwarancyjnych lub w proporcji między odszkodowaniem, które ubezpieczyciel musiałby zapłacić, a sumą wszystkich odszkodowań²². Ta kwestia nie ma jednak praktycznego znaczenia w odniesieniu do omawianego w niniejszej pracy problemu. W umowach ubezpieczeń obowiązkowych suma gwarancyjna najczęściej odpowiada bowiem minimalnej sumie gwarancyjnej wynikającej z przepisów prawa²³. Przywołana zaś ustawa określa identyczną minimalną sumę gwarancyjną dla ubezpieczenia obowiązkowego OC posiadaczy pojazdów oraz OC rolników²⁴. Stąd, niezależnie od przyjętego systemu rozliczeń, ubezpieczyciele co do zasady będą odpowiadać między sobą w taki sam sposób – po równo.

Wobec powyższych uwag należy wskazać konsekwencje, jakie co do zasady wywołuje wyrządzenie szkody przez ruch ciągnika rolniczego w trakcie prac we własnym gospodarstwie. W pierwszej kolejności trzeba stwierdzić, że poszkodowany może zwrócić się z roszczeniem odszkodowawczym do obu lub tylko jednego z ubezpieczycieli, z którymi zawarta była umowa obowiązkowego ubezpieczenia OC pojazdów mechanicznych bądź OC rolników. Ubezpieczyciel odpowiada za całość wyrządzonej szkody, do wysokości przyjętej w umowie sumy gwarancyjnej.

Szczególne znaczenie mają jednak powyższe ustalenia dla ubezpieczycieli, którzy są zobowiązani do zapłaty odszkodowania za szkody wyrządzone przez ciągnik rolniczy. Co do zasady bowiem, gdy zaspokoją roszczenie poszkodowanego, mają prawo domagać się zwrotu połowy wypłaconej kwoty od drugiego z ubezpieczycieli. Zakład ubezpieczeń, który spełnił świadczenie odszkodowawcze, powinien więc dokładnie zbadać, czy rolnik był ubezpieczony także w ramach drugiego z obowiązkowych ubezpieczeń. Ustalenie bowiem istnienia podwójnego ubezpieczenia otwiera drogę do rozliczeń między ubezpieczycielami.

W związku z możliwością zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli z tytułu obowiązkowych ubezpieczeń OC należy także zadać pytanie, czy jest dopuszczalny zbieg odpowiedzialności ubezpieczyciela w ramach ubezpieczenia OC rolników lub posiadaczy pojazdów i Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego. Innymi słowy, czy jeśli rolnik zawarł tylko jedną umowę ubezpieczenia OC (rolników lub posiadaczy pojazdów mechanicznych) i doszło do szkody wyrządzonej ruchem ciągnika przy pracach rolnych, to czy ubezpieczyciel po wypłaceniu odszkodowania może się zwrócić do UFG z roszczeniem regresowym? Na tak zadane pytanie należy odpowiedzieć przecząco. Za wskazaną odpowiedzią w pierwszej kolejności przemawia charakter prawny UFG. Nie jest to bowiem zakład ubezpieczeń, a jedynie instytucja quasi-ubezpieczeniowa²⁵. Tworzą go zakłady ubezpieczeń, które prowadzą działalność w zakresie ubezpieczeń obowiązkowych OC posiadaczy pojazdów oraz rolników.

---

21. B. Kucharski, *Odpowiedzialność ubezpieczycieli w ubezpieczeniu podwójnym*, [w:] *Czynić postępowanie w prawie. Księga pamiątkowa dedykowana Profesor Birucie Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*, [red.] W. Robaczyński, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2017, s. 281; M. Orlicki, *Regres między ubezpieczycielami w przypadku podwójnego ubezpieczenia OC*, [w:] *Prawo prywatne wobec wyzwań współczesności. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Leszkowi Ogjeglę*, [red.] M. Frasz, P. Ślęzak, CH Beck, Warszawa 2017, s. 320.

22. B. Kucharski, *op. cit.*, s. 280.

23. M. Orlicki, *op. cit.*, s. 320.

24. Artykuły: 36 i 52 u.u.o.

25. D. Maśniak, [w:] *Prawo ubezpieczeń gospodarczych...*, s. 891–892.

Ponadto, jak wskazuje Sąd Najwyższy w przywoływanej wyżej uchwale, do regresu między ubezpieczycielami w przypadku tzw. ubezpieczenia podwójnego przy ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego stosuje się w drodze analogii przepis art. 824¹ § 2 k.c. Tymczasem wskazany przepis dopuszcza możliwość rozliczeń między „ubezpieczycielami”. Ubezpieczyciel zaś, w rozumieniu przepisów Kodeksu cywilnego, to druga strona umowy ubezpieczenia²⁶. Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny nie może więc zostać uznany za ubezpieczyciela w rozumieniu przepisów Kodeksu cywilnego. W związku z powyższym nie należy wobec UFG stosować *per analogiam* art. 824¹ § 2 k.c., co wyłącza możliwość rozliczeń między ubezpieczycielem a UFG.

Za takim rozumowaniem przemawia także wykładnia funkcjonalna. Podstawowym celem art. 98 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, który przewiduje obowiązek zaspokajania przez UFG roszczeń odszkodowawczych w przypadku braku zawarcia umowy obowiązkowego ubezpieczenia, jest ochrona poszkodowanych²⁷. Wskazany cel w analizowanym przypadku jest spełniony, ponieważ poszkodowany uzyskałby odszkodowanie od jednego ubezpieczyciela z tytułu umowy ubezpieczenia OC rolników bądź posiadaczy pojazdów. Nie ma więc potrzeby domagania się wypłaty określonej kwoty od UFG, który potem miałby roszczenie zwrotne w stosunku do osoby, na której ciążył obowiązek ubezpieczenia. Byłoby to rozwiązanie bardzo niekorzystne dla zobowiązanego do zawarcia umowy ubezpieczenia, gdyż ostatecznie zostałby obciążony kwotą równą połowie odszkodowania, mimo że poszkodowany uzyskał świadczenie odszkodowawcze od ubezpieczyciela. Należy więc uznać, że w takiej sytuacji osoba, która nie dopełniła obowiązku zawarcia umowy OC, powinna zostać ukarana wyłącznie obowiązkiem wniesienia stosownej opłaty, zgodnie z art. 88 u.u.o.

Ustalenie, poczynione w niniejszej pracy, że w pewnym zakresie dochodzi do zbiegu odpowiedzialności ubezpieczycieli z tytułu obowiązkowych ubezpieczeń OC – posiadaczy pojazdów i rolników – prowadzi do konieczności sformułowania postulatów *de lege ferenda*. Należy bowiem uznać, że opisana sytuacja nie jest prawidłowa, gdyż, jak wskazano już na wstępie, ubezpieczający są zobowiązani do zapłaty podwójnej składki ubezpieczeniowej za objęcie ochroną ubezpieczeniową tego samego ryzyka. Stąd należy postulować, by ustawodawca precyzyjnie wskazał, w ramach którego obowiązkowego ubezpieczenia OC są kompensowane szkody wyrządzone przez ciągnik rolniczy. Taka zmiana mogłaby polegać na określeniu w ustawie o ubezpieczeniach obowiązkowych statusu ciągnika rolniczego analogicznie jak pojazdu wolnobieżnego. Ciągnik zatem nie byłby traktowany jako pojazd mechaniczny, kiedy jest w posiadaniu rolników użytkujących go w związku z posiadaniem swoich gospodarstw. Wówczas w art. 50 ust. 2 u.u.o. zamiast obecnej treści można byłoby zawrzeć wyłączenie, zgodnie z którym z ubezpieczenia OC rolników nie przysługuje odszkodowanie, jeśli szkoda została wyrządzona ruchem pojazdu mechanicznego²⁸. Następnie należy zaproponować zmianę przesłanki decydującej o niekwalifikowaniu pojazdu jako pojazdu mechanicznego. Zamiast użytkowania pojazdu wolnobieżnego i ciągnika w związku z posiadaniem gospodarstwa rolnego należałoby ustalić wymóg użytkowania tych pojazdów w związku z prowadzonymi pracami rolnymi. Taka regulacja nie ograniczałaby odpowiedzialności ubezpieczyciela w sytuacji, gdy szkoda zostałaby wyrządzona przez ubezpieczonego w trakcie

26. Z. Gawlik, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz LEX*, [red.] A. Kidyba, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, s. 514.

27. D. Maśniak, *op. cit.*, s. 891–892.

28. Na przykład pojazdu samochodowego, będącego składnikiem gospodarstwa rolnego.

pracy w cudzym gospodarstwie rolnym i eliminowałyby wątpliwości, jakie powstają na tle dzisiejszego unormowania art. 50 ust. 2 u.u.o.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza pozwala stwierdzić, że w przypadku szkód wyrządzonych przez rolnicze pojazdy wolnobieżne, takie jak kombajny, ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych rozgranicza sytuacje, w których odpowiedzialność ponoszą ubezpieczyciele w ramach umów ubezpieczeń OC posiadaczy pojazdów i rolników. Jednak przesłanki tego podziału mogą budzić wątpliwości interpretacyjne.

Natomiast w przypadku szkód wyrządzonych przez ciągniki użytkowane w związku z posiadaniem gospodarstwem rolnym powstaje zbieg odpowiedzialności ubezpieczycieli. Dochodzi wówczas do sytuacji tzw. podwójnego ubezpieczenia. W takim wypadku poszkodowany może domagać się naprawienia szkody od obu ubezpieczycieli bądź jednego z nich, natomiast ubezpieczyciel, który wypłaci odszkodowanie, może, co do zasady, żądać zapłaty połowy wypłaconej kwoty od drugiego zakładu ubezpieczeń. Opisany zbieg odpowiedzialności ubezpieczycieli jest niekorzystny dla ubezpieczających. Ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych powinna więc zostać zmieniona w taki sposób, by jednoznacznie wskazywała, w ramach którego z obowiązkowych ubezpieczeń OC kompensowane są szkody wyrządzone przez ciągnik podczas prac rolnych.

Wykaz źródeł

- Byczko Sz., *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Zarys wykładu*, Difin, Warszawa 2013.
- Kiziewicz E., *OC rolnika – zasady i główne problemy*, https://rf.gov.pl/pdf/Analiza_OC_rolnika_pazdzier-nik2019.pdf [dostęp: 1.10.2020].
- Kodeks cywilny. Komentarz LEX*, Kidyba A. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
- Krajewski M., *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej według kodeksu cywilnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Kucharski B., *Odpowiedzialność ubezpieczycieli w ubezpieczeniu podwójnym*, [w:] *Czynić postępowanie w prawie. Księga pamiątkowa dedykowana Profesor Birucie Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*, Robaczyński W. [red.], Wydawnictwo UŁ, Łódź 2017.
- Maśniak D., *Ruch pojazdu jako przesłanka odpowiedzialności ubezpieczyciela OC posiadacza ciągnika rolniczego lub pojazdu wolnobieżnego – znaczenie orzeczenia TS C 514/16 Rodrigues de Andrade*, „Prawo Asekuracyjne” 2018, nr 3.
- Miaskowski J., Niezgoda K., Skawiński P., *Ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych*, CH Beck, Warszawa 2012.
- Oleszczak J., *Zmiany w rozumieniu pojęcia ruchu pojazdu pod wpływem orzeczenia TSUE w sprawie C-514/16 Rodrigues de Andrade*, „Prawo Asekuracyjne” 2020, nr 2.
- Orlicki M., *Regres między ubezpieczycielami w przypadku podwójnego ubezpieczenia OC*, [w:] *Prawo prywatne wobec wyzwań współczesności. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Leszkowi Ogjgle, Fras M., Ślęzak P.* [red.], CH Beck, Warszawa 2017.

Orlicki M., Pokrzywniak J., Raczyński A., *Obowiązkowe ubezpieczenie OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Poznań 2007.

Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Tom 1, Brodecki Z., Serwach M., Glicz M. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2010.

Sieradzka M., *Szkoda związana z ruchem pojazdu jako przesłanka odpowiedzialności z tytułu ubezpieczenia komunikacyjnego. Glosa do wyroku TS z dnia 28 listopada 2017 r., C-514/16*, LEX.

Soboń S., *Kodeks drogowy. Komentarz z orzecnictwem NSA, SN i TK. Część I. Ustawa – Prawo o ruchu drogowym z komentarzem*, Grupa IMAGE, Warszawa 2016.

Wałachowska M., Ziemiak M., *Zakres odpowiedzialności za szkody związane z ruchem pojazdów – glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 28.11.2017 r., C-514/16 Isabel Maria Pinheiro Vieira Rodrigues de Andrade i Fausto da Silva Rodrigues de Andrade v. José Manuel Proença Salvador i In.*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2019, nr 2.

The concurrence of insurers' liability resulting from the compulsory motor vehicle insurance and the compulsory third party liability insurance of farmers

The article considers the possibility of a concurrence of insurers' liability resulting from the compulsory motor vehicle insurance and the compulsory third party liability insurance of farmers. The conducted analysis leads to the conclusion that such concurrence may occur in case of damage caused by tractor working on a farm. This legal situation is unfavorable for policyholders who have to pay double insurance premium for covering the same risk. Therefore, the article proposes law changes with the aim of precisely delimiting the liability of insurers under the discussed insurances.

Keywords: use of vehicles, farm, compensation, civil liability, compulsory motor vehicle insurance.

MGR JAKUB OLESZCZAK – doktorant Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego, aplikant aplikacji sędziowskiej.

e-mail: jakub.oleszczak@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7729-6688

